

Ulvefod, *Lycopodium*

Blomsterløse planter med lange gaffelgrene stængler, der slangeagtigt kryber langs jorden (kun otteradet ulvefod har oprette skud), tæt besat med små taglagte blade. Aksene udvikler et gulligt sporestøv *heksemel*. Bedst kendt er almindelig ulvefod, *Lycopodium clavatum*, på he-der, hvor den kan danne store runde pletter, når skuddene breder sig koncentrisk udefter; de i periferien lodretstillede gule aks ligner da en *heksering* (sml. svamp s. 29) (1).

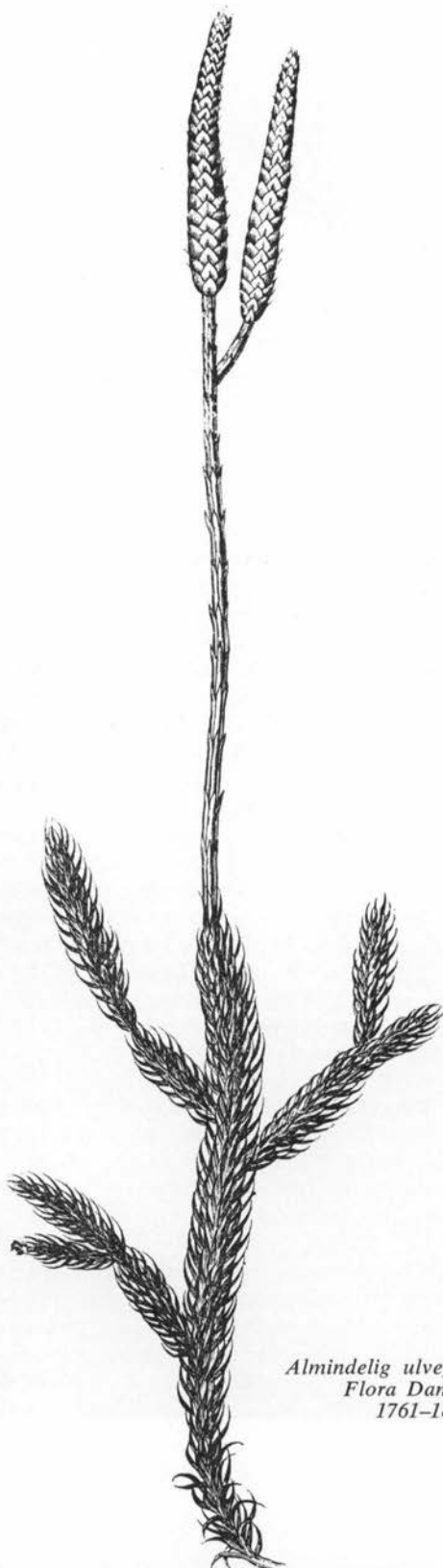
ULVEFOD 1688ff er en oversættelse af slægtsnavnet *Lycopodium*, skudenderne minder om en behåret dyrepote eller -hale; stænglerne er også sammenlignet med hugorme, mos o.a.:

Rævestjert og *bjørneklo* (-kløer) o. 1450; *Vendsyssel*; *jordmos* 1532–1772, *ulveklo* og *djævleklo* o. 1700; *moseurt* 1721, *slangemos* 1764, *skovmos* 1769, *kragefodmos* 1775, *kattehale* 1793, *rævehale* Jylland 1811ff, *kopatter* (aksenes form) 1820, *rævegræs* 1829, *hugormeris* Mors 1811, *hugormemos*, -græs Thy, »holder til, hvor der er hugorme«, *kattereve* Himmerland, *hjørtetak* SJylland, *lusegræs*, *jævn*, *jævning* Jylland, til *jævn*, hos Flad Ulvefod er bladene tæt tiltrykt. – Sporestøvet: *gammefedt* o. 1700, af gam = et vinget fabeldyr, og fedt, hvoraf sporemassen indeholder ca. 50 pct.; *vækstsvovl* 1765, *heksemel* 1796ff, *plantesvovl* 1823, *drudekorn*, -mel (drude = troldkvinde), *vegetabilsk svovl*, *pillestøv*, *børnebags drysepulver*, *strøpulver*, *lynildspulver* (2) – Færøerne: *javni*, *hostagras*, *lúsagras* (3), anvendt mod lus, se nedenfor. – Grønland: *tugtausat* (Nordgrønland) og *sajunguartok* (Sydgrønland) til Otteradet ulvefod. L. selago; *kaditdarnasæt* til Femradet ulvefod, L. annotium (4).

LITTERATUR: (1) 145 1899,244f; (2) 689 1,918–22; 902c 62f; 914 1,31; 839 7; 82 82; 83 131; 348 68,84, 105; (3) 751 68,82,109f (4) 521 183f.

LÆGEMIDLER

I ældre danske lægebøger er ulvefod vistnok kun nævnt ét sted: øldekokt drikkes for blæresten (1400-t; 1).

Almindelig ulvefod.
Flora Danica,
1761–1883.

Otteradet ulvefod.
Flora Danica, 1761-1883.

Poser med sporestøvet som omslag på podagra (1772; 2), det er også anvendt mod tandpine (3) og strøet på (især småbørns) hudløshed (4); det vandskyende pulver bruges i børnepudder og overfladebehandling af piller, så de ikke klæber sammen, endvidere til pudring af kondomer, modelstykker i jernstøberier (5). Til apoteker er indsamlet »heksemel« ved Frederikshavn og på Bornholm, men størsteparten indføres, navnlig fra Rusland (1910; 6). Sporestøvet anføres i farmakopeen 1772, dette og urten føres på apoteker.

Veterinært blev et afkog af planten anvendt til vask mod lus hos heste, kvæg og svin (6), den nævnes i et råd for hestens skurv (1743; 7). Ville en ko ikke blive med kalv, fik den et vandudtræk (Skernegnen; 8). »Slangepulver« (måske heksemel) kunne hjælpe for dræbende svinesyge og blandet med safran og antimon mod hestens stivkrampe (9).

Færøerne: et afkog eller udtræk i vand drikkes mod brystsvaghed og hoste, »som mange pådrager sig, når de ... svedige og tørstige nedknæler ved en kilde og dér tilfulde læsker sig på det iskolde vand« (1800; 10). Dette hostemiddel fik man måske oprindeligt af løvfod (11). – Et afkog drikkes på Grønland mod feber (12).

LITTERATUR: (1) 902c 62f; 348b 42 jf. 19 196; (2) 951 39 (1772); (3) 665i; 82 82; (4) 19 196; (5) 227 20,56; (6) 951 39; 83 131; (7) 83 122; (8) 572 39, 1927-28,400; (9) 488 1,112; 83 54; (10) 518 218,452; 752 60; (11) 751 69; (12) 193 1914,45.

ANDEN ANVENDELSE, TIL DELS OVERTROISK

Ulvefod blev lagt mellem tøj for møl (1), i sur vin eller øl forbedrede den smagen (Jylland) – »men bedre synes det, at man ikke venter derpå ... thi hvor let kunne det ikke ske, at kuren slog fejl« (1761; 2).

I Jylland farvede man rødt og gult med ulvefod-arter (3). Planten giver underfarve til mørkeblåt (4). Ligeså på Færøerne: garn og tøj blev farvet gult med ulvefod, hvidkløver og urin (o. 1780, 1800; 5).

Hvor der groede mange ulvefodplanter, kunne de anvendes til staldstrøelse. En del er blevet indplantet til dække af sten, monumentsokler etc. på kirkegårde, i haver og parker (6).

Sankt Hans aften gik man i lyngbakkerne og kom hjem med en ulvefodranke bundet om hatten (Bornholm; 7).

Sporerne brænder med kraftigt knitrende flamme uden røg, men kortvarig stærk lysudvikling, pulveret kunne derfor benyttes til teatereffekter (kunstig lynild) og i fyrværkeri. »Dette blomstestøv er meget fint og brændbart. Ved at blæse det gennem lyset tændes det med en stærk og hastig lue, der ikke vedvarer et øjeblik« (1784) og »giver en lysende lue som krudt« (1796) (8). Når man blæste støvet gennem et lys mod en flue, brændte den straks (9). Anvendes til fysiske forsøg med klangfigurer, hårrørvirkning m.m.

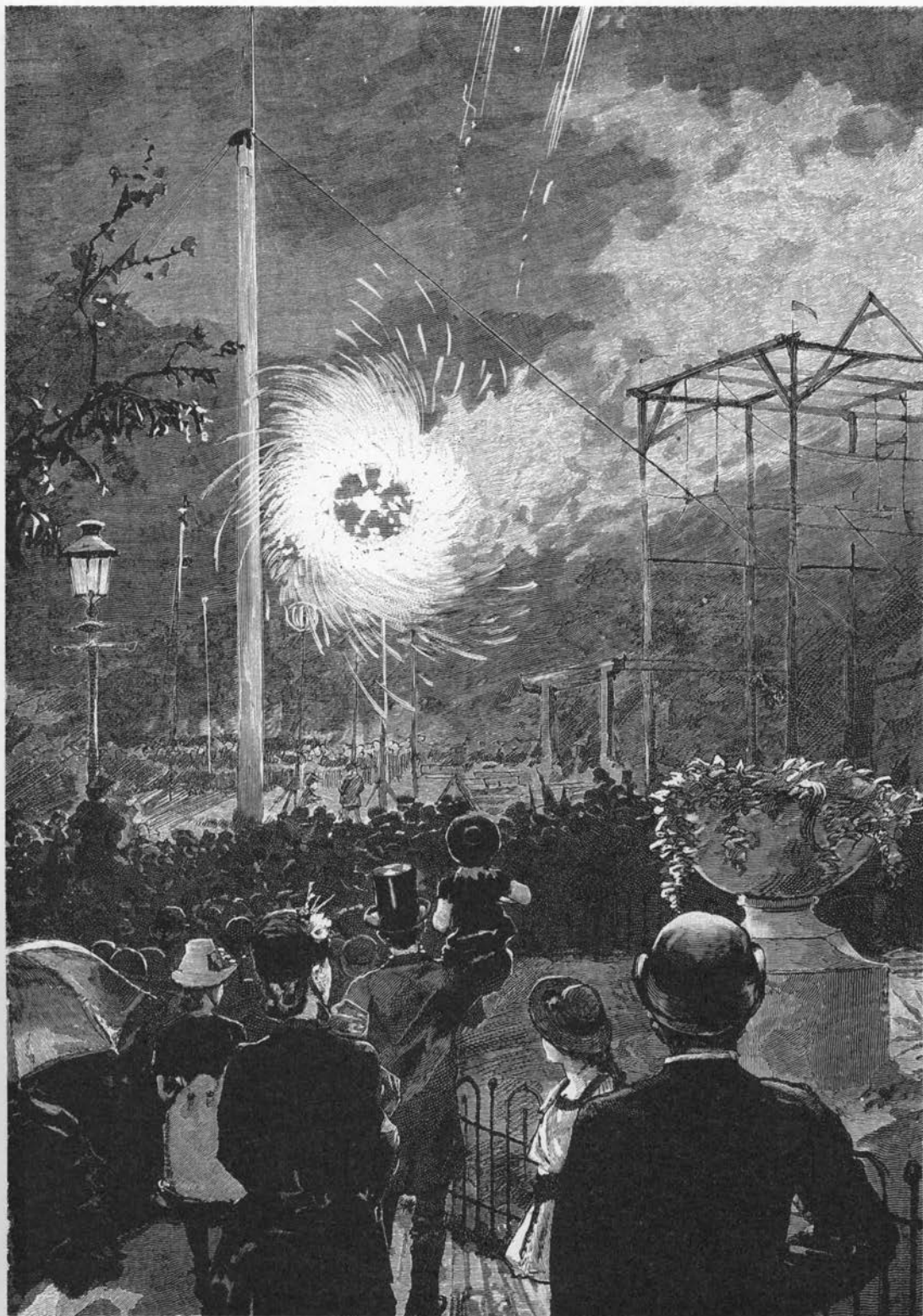
»Heksemelet« måtte have overnaturlige kræfter, da det kom fra en plante, som på mystisk vis (uden blomster) formerede sig stærkt. Hekse brugte det til at gøre fortræd med, men planten kunne også hjælpe mod hekseri og trolldøj; man anbragte den i vindueskarmene (Thy), i bryggerskarret, hvis øllet ikke ville gære (Jylland, Fyn) og i fløden, når den ikke gav smør (10); mælkefade og kærnen blev gnedet med planten for at få »smørlykke« eller kærnen skoldet med et dekokt, et ofkog af ulvefod, mos og/eller padderokke hældtes i fløden (VJylland; 11).

LITTERATUR: (1) 466 176; (2) 398 1806,902; 696 279; 19 196; (3) 228e 2,65f; 328e 118; (4) 525b 38f; 946 8; (5) 873 149; 518 206,217f; (6) 398 1837,350; (7) 449 1939,15; (8) 19 197; (9) 696 1761,277,279; (10) 466 176; 19 196; 195 11,1893,75; (11) 328 1,33; 328e 118; 161 128/1; 451b 49.

PROSA OG POESI

Ulvefod lister rundt mellem lyngen *Kaj Munk* (1), krøb i det ru lavtæppe under lyngen og sendte langhovede skud op hist og her for at holde udvig *Johannes V. Jensen* (2). – Ulvefod, som knøsen slår · i gyldne slyng om pigens hår, · når de ved hedebacken · i fællig vasker får *Jeppes Aakjær* (3).

LITTERATUR: (1) 616 15; (2) 433b 292; (3) 1002g 25.

Festfyrværkeri i Tivoli. Træsnit af Poul Fischer i Illustreret Tidende 13-9-1885.

